

SUFIXUL -OŢ

DE

VIORICA GOICU

1. În dialectul dacoromân, consoana *n* provenită din lat. *n* + *i* nu se mai păstrează astăzi decât în Banat și în Țara Hațegului, dar în limba veche avea o mai mare extindere, fiind atestată în secolele al XV-lea și al XVI-lea¹.

Al. Rosetti² a arătat că stadiul *n* s-a păstrat mult timp în dacoromână, citind ca exemplu sufixul *-oaie* din numele topic *Făuroană* și din numele de persoană *Găjoană*, atestate în documentele slavo-române din secolul al XV-lea.

Emil Petrovici³, pe baza documentelor slave și latinești din secolul al XV-lea, presupune că în această perioadă *n* era încă general pe teritoriul țării, dovadă toponimele *Zlătăroaia* (1467) alături de *Zlătăroaia* (1520) în Moldova, *Plăciconi* (1484) alături de *Plăcicoi* (1489) în Muntenia. Evoluția *n* > *i* s-a încheiat, potrivit documentelor din Muntenia⁴ și Moldova⁵, în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

2. Un exemplu în care *n* s-a păstrat în toate cele patru dialecte românești este sufixul lat. *-onĕus* (fem. *-onĕa*) > v. dr. și regional în Banat și Hațeg *-oŃ*, ar. *-oŃă*, megl. *-oŃ*, istr. *-oŃ*.

În latina clasică, augmentativele nu aveau sufixe speciale. Totuși, sufixul *-ō* avind funcția de a denumi, uneori cu o nuanță peiorativă, persoana care îndeplinește cu insistență o acțiune, a servit ca punct de plecare pentru formații augmentative. În limbile romanice occidentale, această valoare este păstrată de sufixul *-ō*, iar latina dunăreană folosește un derivat : *-onĕus*, *-onĕa* (> drom. *-oi*, *-oaie*)⁶.

¹ Cf. O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, II, fasc. 1, Paris, 1914, p. 119–120; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, vol. VI, București, 1946, p. 59, 163–164; I. Stan, *Observații asupra evoluției n > i în limba română*, CL, IV, 1959, p. 49–59.

² *Limba română în secolele al XIII-lea — al XVI-lea*, București, 1956, p. 42.

³ *Repartiția graurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român. în Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei R. S. România, București, 1970, p. 43.

⁴ I. Bogdan, *Documente privilegiate la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I (1413–1508), București, 1905; Silviu Dragomir, *Documente nouă privilegiate la relațiile Țării Românești cu Sibitul în secolii XV și XVI*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, IV, 1929, p. 3–79.

⁵ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I–II, București, 1913; M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I–II, București, 1931–1932.

⁶ Cf. *Istoria limbii române*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1969, p. 184.

Al. Graur⁷ este de părere că sufixul românesc *-oi* (regional *-oh*), cu forma sa de masculin, nu poate fi explicat din punct de vedere fonetic din lat. *-onēus*, în timp ce femininul *-oaie* (*-oaie*) se explică foarte ușor prin lat. *-onēa* sau *-onīa*. În concluzie, Al. Graur⁸ arată că masculinul *-oi* are în special rolul de forma augmentativă, în timp ce femininul *-oaie* nu formează decît nume ale unor ființe de sex feminin. Augmentativele, fiind folosite mai mult în vorbirea expresivă sau metaforică, sînt mai puțin importante, pentru vorbitori, decît desemnarea sexelor, mai ales al celui de feminin, în special în mediul agricol sau pastoral — motiv pentru care trebuie presupusă, ca punct de plecare, derivarea cu sufixul *-oaie* (*-oaie*) pentru substantivale feminine, de la care mai apoi s-a refăcut o formă în *-oi* (*-oh*) pentru cele masculine.

3. Despre folosirea și răspîndirea sufixului *-oh* în Banat și Hațeg (sufix care în celelalte graiuri dacoromâne a evoluat la *-oi*) s-a discutat mai mult în cadrul onomasticii și, în special, cu referire la domeniul sistemului popular de denotație⁹.

Dacă consultăm lucrările mai vechi sau mai noi consacrate problemei formării cuvintelor¹⁰, sau cele referitoare la subdialectul bănățean¹¹, observăm că, în general, se acordă prea puțină atenție acestui sufix, care a dobîndit valori specifice.

Ca urmare, în lucrarea de față, vom arăta care sînt valorile sale în graiurile și onomastica Banatului și Hațegului. Observațiile noastre se bazează pe materialul lingvistic din *Allasul lingvistic român, Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Banat*, I, Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915 [= T. H. I.], glosarele publicate de Lucian Costin¹² și pe anchetele noastre efectuate pentru *Dicționarul toponimic al României. Banatul*, între anii 1973 și 1984.

3.1. Cea mai răspîdită valoare a sufixului *-oh* este cea augmentativă. Cu această valoare, posibilitatea lui de a forma derivate este, practic, nelimitată: *acón* „ac mare de cusut“, (pl.) *acoánie* și derivatele secundare *acoániță* (mai ales la plural) „ac mare“, *acoáner* „ac de lemn“ (COSTIN, I, p. 54); *bábón* (< *babă*), *bubón* (< *bubă*), *bucátón* „bucată mare“, *bulvănón* (< *bulvan* „bologan“), *confón* (în special cu referire la alimente) „bucată mare“¹³, *copilón* „băiețandru“ (COSTIN, I, p. 93), *dud arón* „dudă mare“ (COSTIN, II, p. 84), *fluierón* „fluier mai mare (de cîntat)“, *măturón* (< *mătură*), *mustăfón* (< *mustăță*), *ománón* „om înalt și bine dezvoltat“, *petrón* „piatră mare“, *vărđón* „varză mai mare“ etc.

⁷ *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 94—105.

⁸ *Ibidem*, p. 99.

⁹ Vezi E. Petrovici, *Sufixul -oiu (-oñu)*, în *Studii de dialectologie și toponimie*, p. 136—137; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. XXXIII; Viorica Goicu și Rodica Suflețel, *Toponime în -ești și -oñ în Banat*, în LR, 1980, nr. 1, p. 53—59.

¹⁰ G. Păscu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 109—121; *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, 1—VI (= SMFC).

¹¹ Galina Ghițu, *Particularități arhaice bănățene*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, Editura Academiei, R. S. România, București, 1965, p. 295—297; Doina Grecu, *Elemente vechi în graiul unei comune din Banat*, CL, 1968, nr. 1, p. 49.

¹² *Graiul bănățean*, vol. I, Timișoara, 1926; vol. II, Turnu Severin, 1934 [= COSTIN, I, II].

¹³ Cf. Doina Grecu, *art. cit.*, p. 49.

Din cele câteva exemple enumerate mai sus rezultă, în consens cu cele afirmate de Al. Graur, că, în Banat și Hațeg, sufixul *-oŋ* are, în special, rolul de a forma augmentative chiar și de la substantivele de genul feminin (*babă, bubă, bucată, mătură, piatră, varză* etc.). Substantive feminine în *-oane* cu valoare augmentativă nu au fost înregistrate în materialele cercetate.

Valeriu Rusu¹⁴, urmărind răspândirea geografică a derivatelor cu sufixul *-oi*, a constatat că cele mai multe au fost înregistrate în Transilvania (76), în special în partea de nord-vest și, într-un număr cu mult mai mic, în Banat (16), Oltenia (7) și Muntenia (3). Apoi, ca un sufix aparte, este notat, de același autor¹⁵, sufixul *-oŋ* (*-oane*), despre care arată că este răspândit într-o arie compactă care cuprinde Banatul și o parte din Crișana, fără să-i indice și productivitatea. Dar sufixul *-oŋ* (nefiind decât varianta fonetică bănățeană a sufixului *-oi*, marea productivitate a sa trebuie menționată și pentru Banat (s.n. Hațeg), atât pentru valoarea augmentativă, cât și, după cum se va arăta mai jos, pentru celelalte valori.

Spre deosebire de graiurile bănățene de la sud de Mureș, în cele crișene de la nord este evidentă preferința vorbitorilor pentru un alt sufix cu valoare augmentativă, *-oc*¹⁶: *bărbăloc, bităcă* „bită mare”, *făloc, pruncoc* etc.

3.2. Ca sufix moțional, *-oŋ* formează substantive masculine de la feminine. „Substantivele masculine formate prin moțiuni sînt mult mai numeroase în vorbirea populară și familiară decît în limba literară, deoarece astfel de formații oferă conciziune și expresivitate, spre deosebire de formațiile analitice”¹⁷.

În Banat și Hațeg, sufixul *-oŋ* este frecvent folosit cu această funcție pentru a forma substantive denumind persoane (mai ales grade de rudenie), ființe imaginare, mamifere, păsări, insecte: *mătușoŋ* „unchi” (< *mătușă*), *moșoŋ* „bărbatul moașei” (COSTIN, I, p. 140), *văduvoŋ* (< *văduvoŋ*)¹⁸; *drăcoŋ*¹⁹ (COSTIN, I, p. 123); *bărdăoŋ* (< *barză*), *broscăoŋ*, *sîntezăoŋ* (< *cînteză*), *cîr_cîțoŋ* (< *cîr_cîță*), *șocîrloŋ* (< *cio_cîrlie*), *șorceușoŋ* (< *cio_reușă* „coțofană”), *șorboŋ* (< *cioara*), *măimucăoŋ* (< *măimucă* „măimuță”), *mîerlăoŋ* (< *mierlă*), *pitpălăcoŋ* (< *pitpalac*), *poțîrnicăoŋ* (< *poțîrniche*), *pupăoŋ* (< *pupăză*), *rațoŋ* (< *rață*), *viețurăoŋ* (< *viețură*), *vulpoŋ* (< *vulpe*) etc.

Din exemplele de mai sus se poate constata că cele mai multe derivate sînt cuprinse în clasa numelor de păsări. Situația este explicabilă pentru limba română, dată fiind frecvența numelor de păsări în formă feminină, însuși numele generic *pasăre* fiind un feminin.

În ceea ce privește repartizarea teritorială a acestor formații moționale²⁰ în *-oŋ* / *-oi*, se remarcă o masă evidentă în partea de vest și de nord a țării, cuprinzînd Oltenia, Banatul, Transilvania și nordul Moldovei.

¹⁴ În legătură cu derivarea cu sufixe în dacoromână, în „Fonetică și dialectologie”, IV, 1962, p. 264.

¹⁵ *Ibidem*, p. 265.

¹⁶ Vezi și Teofil Teaha, *Graiul de pe Valea Crișului Negru*, Editura Academiei R.P.R., București, 1961, p. 106.

¹⁷ Vezi Eleonora Popa, *Sufixe moționale pentru formarea masculinului*, SMFC, IV, p. 164.

¹⁸ Vezi harta 279 [văduv], ALR I, vol. II, unde *vădu(v)oi* a fost înregistrat într-o arie cuprinzînd Oltenia de vest, Banatul (*văduvoŋ*), Crișana, Transilvania și Moldova.

¹⁹ Fără nuanță augmentativă, refăcut din femininul *drăcăoane*.

²⁰ Cf. Eleonora Popa, *art. cit.*, p. 168.

Cu forma feminină *-oâne* a sufixului *-oîn* se formează substantivele feminine de la cele masculine; alături de categoriile întâlnite la masculin, motiunea substantivelor feminine mai are în vedere și cuvintele care exprimă naționalitatea unei femei: *bărbătoâne* „femeie ageră și puternică“, *drăcoâne* „femeie care știe să facă farmece“, *strigoâne* (< *strigoi*), *uncôâne* „mătușă“ (< *unchi*); *șerbôâne* (< *cerb*), *iepurôâne* (< *iepure*), *lupoâne* (< *lup*), *șărpôâne* (< *șarpe*), *vulturôâne* (< *vultur*), *zmeoâne* (< *zmeu*); *hemeșoâne* „soția unui nemeș“ (Ț. H., p. 326), *hemeșoâne*, *sîrbôâne*, *turcoâne*, *unguroâne* etc.

Dacă în ultimele secole, în limba comună, pentru substantivele feminine nu s-a mai folosit *-oaje* singular, ci a fost dezvoltat, adăugându-se încă un sufix de formare a femininului, *-că*, astfel că astăzi sufixul în forma lui obișnuită este *-oaică*, locul formelor mai vechi *lupoaje*, *ursôaje* luându-l formele actuale *lupoaică*, *ursôaică*, în Banat și Hațeg se păstrează și se folosesc în grai și astăzi formele vechi: *lupoâne*²¹, *ursôâne*, *unguroâne*.

3.3. Cu sufixul *-oîn* (*-oâne*) s-au format și derivate adjectivale, în care sufixul are valoare de aproximare, indicînd o nuanță de culoare, gust, dimensiune etc., „care tinde spre...“, „se apropie de...“: *acrôn* „cam acru“, *albôn* „albicios“ (Ț. H., p. 307), *albôâne*, *amărôn* (*amăroâne*), *dulcôn* „cam dulce“ (*dulcoâne*, COSTIN, I, p. 102), *gălbênôn* „gălbui“ (Ț. H., p. 318), *greôn* (*greoâne* „nevastă greonea“, COSTIN, I, p. 114), *măruntôn* (< *mărunt*), *mistrișôn* „amestecat“ (< *mistrêș* „să zîse de âcarșe-î de mîlzoc: cucuruzu je mistrêș, cîn nu je baș bun, cîn je de mîlzoc; meră mistrêșă, nis mari, nis miși...“, Ț. H., p. 325), *murguâne* (harta 13 [brunetă], pct. 25, NALR. Banat, I), *înegrôn* „cam negru“ (Ț. H., p. 326), *vîntôn* (harta 28, ochi [albaștri], pct. 2, 22 și harta 29, ochi [căprui], pct. 22, NALR. Banat, I). În context această valoare este de obicei întărită de adverbul *cam*: *cam dulcôn*, *cam vîntôn*²².

Sextil Pușcariu²³ este de părere că sufixul românesc *-oia* nu derivă numai augmentative, ci și diminutive, arătînd că în Sălăgiu el se adaugă unor adjective spre a le nuanța sensul de diminutiv: *albôiu* nu e „alb intens“, ci „alburu“, *acrôiu* nu e „tare acru“ ci „acriu“.

În Banat și Hațeg, din precizările făcute de subiecții anchetați („nu-î tare dulce, îj dulcôn“ sau „nu-î tare vîntoâne, numa ũ pic“) rezultă că valoarea sufixului în derivatele adjectivale enumerate este diminutivală.

3.4. O ultimă categorie de derivate cu sufixul *-oîn* este reprezentată de substantivele prin care se denumesc alte lucruri sau ființe asemănătoare cu cele denumite de cuvîntul bază: *bășôn* „proprietar de oi care încredințează altuia oile ca să le pască la munte și să-î dea partea convenită la fabricarea brinzei“, cu derivatele *băcjoâne*, *băcjoînă* „femeie care lucrează la stînă“, vb. *băcjoîni* „a lucra la stînă, a face brînza“ (Ț. H., p. 308–309); *budurôn* „lemn scobit într-un trunchi de copac, prin care se scurge apa unui izvor, pîrîiaș“ (Banat), „coș, horn“ (Ț. H., p. 311) < *butură*, *buloară* „gaură“, *călôn* „scaunul

²¹ Substantivele comune *cerboane*, *lupoane* și *strigoane* s-au păstrat și în toponimele bănațene *Cerboanele*, *Lupoane*, *Strigoanca*, despre care Iorgu Jordan arată că „sînt foarte interesante în ce privește poziția lor față de evoluția fonetică a limbii noastre...“, în sensul că-și păstrează adesea aspectul original, oricît de vechi ar fi el“ (*Toponimia românească*, București, 1963, p. 37).

²² Vezi și Doina Grecu, *art. cit.*, p. 49.

²³ *Locul limbii române între limbile romanice*. Discurs de recepțiune la 11 iunie 1920 în ședință solemnă, București, 1920, p. 43.

rotarului, dogarului“ (Banat), „cuptor în colțul odăiei, soba primitivă care altădată se găsea în toate casele...“ (Ț. H., p. 312) < *cal, căprón* „mosor de depănat ață“ (COSTIN, I, p. 71) < *capră, cășoăne* „magazie, cămară“ (COSTIN, II, p. 59) < *casă, cătrințon* „cătrința de dindărăt, cea de dinainte e numită *cătrința*“ (Ț. H., p. 313), *șepón* „ceapa care rămîne după ce i s-a rupt umflătura cu semințele“ (< *ceapă*)²⁴, *fluierón* „fluierul piciorului“, spre deosebire de *fluirón* „fluier mai mare de cîntat“²⁵ (vezi *supra* 3.1.) < *fluier, fundoăne* „fund“ (COSTIN, I, p. 108), iar ca apelativ geografic „loc înfundat (într-o pădure)“, sau „lor“ aflat în spatele (casei) - în fundoăna căsi“ (< *fund*), *lăturon*, *lăturoăne* (pl.) „amigdale“²⁶, „răritură ce rămîne în urzeală cînd se rupe vreun fir“ (Ț. H., p. 322), *măloón*, (pl.) -*oăne* „piine din făină de secară și de porumb“ (Ț. H., p. 323), *măzărón* „măzărîche“ (Ț. H., p. 324), *omănón* „femeie bărbătoasă, care face toate lucrurile bărbătești“²⁷, *porcón* „căpiță de fin“ (COSTIN, I, p. 164), *uspășon* „invitații mirelui la nuntă“ (Ț. H., p. 339) < *uspăt*.

4. În privința originii sufixului onomastic -*oi(u)* s-au emis mai multe păreri²⁸ dar cea mai plauzibilă pare să fie explicația dată de Al. Graur²⁹, potrivit căreia „numele în -*oiu* sînt toate refăcute de la femininele în -*oaje*, iar marea majoritate a numelor în -*oi* sînt sigur augmentative sau de origine slavă“.

În Banat, Țara Hațegului și în Valea Jiului³⁰, pe lângă numele în -*oi* de origine slavă ca : *Drăgoi, Rădoi, Vlădoi* etc. se întîlnesc foarte frecvent nume în -*oń*, care reprezintă supranume, nume de grup și nume de familie, precum și antroponime, în -*oăne*, prin care se desemnează soția cuiva.

4.1. Inventarul supranumelor în -*oń* este foarte bogat pentru zona amintită mai sus și poate fi divizat în două categorii : a) *supranume ironice*, care au un pronunțat caracter afectiv și vizează satirizarea persoanei care le poartă : *Bărzón*³¹, punctul de plecare fiind o comparație între individ și barză, reținîndu-se nota comună : înalt ca o barză ; *Dudón* (< *dudă* „țeavă, burlan, urloi“) ³² ; b) *supranume neutre*, lipsite de caracter afectiv, satiric sau ironic, care nu servesc decît la precizarea identității : *K'inezón* „numele unui fost

²⁴ Cf. G. Pascu, *Sufixe românești*, p. 116.

²⁵ Cf. NALR, Banat, I, harta 130.

²⁶ Cf. NALR, Banat I, harta 86 ; Lucian Costin înregistrează forma *lăturoniu*, -*oni* cu sensul „gilcă“ (COSTIN, II, p. 118).

²⁷ Cf. Paulina Cheie, *Lexic dialectal inedit*, în *Caietul Cercului de studii*, II, Timișoara, 1984, p. 10, în localitățile din jud. Caraș-Severin : Borlova, Gîrbovăț, Ohaba-Bistra, Prigor, spre deosebire de *omănón* „om înalt și dezvoltat“ (vezi *supra* 3.1.).

²⁸ Vasile Bogrea, în DR, I, 1921, p. 474 ; Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, București, p. 311 ; E. Petrovici, în DR, V, 1929, p. 576-578 ; Al. Graur, *Nume de persoane*, Editura Științifică, București, 1965, p. 129-134.

²⁹ *Nume de persoane*, p. 132-134.

³⁰ O regiune colonizată relativ recent, unde este încă vie amintirea originii populației din Țara Hațegului (cf. Emil Petrovici, *Sufixul -oiu (-ońu)*, p. 137 ; vezi și Al. Cristureanu, *Derivarea cu sufixe a numelor de familie din Valea Jiului*, CL, VI, 1961, nr. 1, p. 174-178).

³¹ Cf. Doina Grecu, *Despre supranumele din comuna Berzovia*, CL, VII, 1962, nr. 2, p. 330.

³² Cf. Vasile Țara, *Supranume românești din comuna Domașnea (Caraș-Severin)*, în AUT, VI, 1968, p. 233.

primar“ (Satchinez, jud. Timiș), *Conerevón* „numele unui om venit din localitatea Cornereva“.

4.2. Numele de grup în *-ón* au aceeași valoare colectivă ca numele în *-ești*, ele reprezentând formele de plural ale unor antroponime și având funcția de a indica micile ansamble sociogeografice pornindu-se de la numele întemeietorului sau al celui mai de seamă reprezentant al grupului social³³: *Albón* (<n. fam. *Albu*, Vermeș, jud. Caraș-Severin), *Meršón* (<n. fam. *Mercea*, Potoc, jud. Caraș-Severin).

Numele de grup în *-ón* (ca și cele în *-ești*) au intrat în toponimia Banatului, Hațegului și în cea din Valea Jiului desemnând locul unde trăiește un grup de oameni aparținând aceleiași colectivități familiale: *Dalu Ticónilor* (Sacoșu Mare, jud. Timiș), *Ogașu Liubónilor* (<n. fam. *Liuba*, Brădișoru de Jos, jud. Caraș-Severin)³⁴, *D'calu Mătușónilor* (Ț. H., p. 63); *Iscrón* (localitate), *Ilión*, *Bd'iráuón* (cătune) în Valea Jiului³⁵.

Presupunem că și numele de localități din Banat: *Brezon*, *Greoni* și *Hodoni* au avut la bază un nume de grup care s-a impus în momentul întemeierii așezărilor respective³⁶.

4.3. În Banat, Hațeg și Valea Jiului, numele de familie în *-ón* au avut ca punct de plecare atât supranumele colective (nume de grup), cât și pe cele individuale în momentul când s-a impus oficializarea numelui de familie³⁷.

În zona cercetată de noi numărul și frecvența acestor nume în *-on(i)* este destul de mare: *Albon(i)*, *Andrașoni*, *Barboni*, *Chinezon(i)*, *Daniloni*, *Iorgoni*, *Jurconi*, *Marconi*, *Neiconi*, *Oprășoni*, *Paveloni*, *Pirvoni*, *Rujoni*, *Traiconi*, *Țișoni*, *Vasiloni* (Banat)³⁸; *Adămoni*, *Alexăndroni*, *Aprămoni*, *Bărboni*, *Cătănoni*, *Dăioni*, *Dăvidoni*, *Găvriloni*, *Grozoni*, *Ienășoni*, *Lăzărioni* etc. (Ț. H., p. 75–80).

Cîteva nume de familie în *-oni* din Banat au cunoscut o nouă sufixare: *Chitoni*, *Marconi*, *Pelroni* au devenit *Chitonescu* (Curtea, jud. Timiș), *Marconescu* (Făget, Eftimie Murgu), *Petronescu* (Făget), ceea ce dovedește că, în Banat, numele de familie în *-ón* sînt mai vechi decît cele în *-escu*.

4.4. Pentru a desemna pe soția cuiva, în onomastica Banatului, Hațegului și a văii Jiului se folosește foarte frecvent sufixul *-oaîne*³⁹: *Mindoáňa* „nevasta lui Minda“, *Bărboáňa* „nevasta lui Barbu“. În sistemul oficial de denotație aceste derivate moșionale nu s-au impus (cu excepția citorva

³³ Vezi și Viorica Goicu și Rodica Suflețel, *art. cit.*, p. 53–59.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Cf. Emil Petrovici, *Sufixul -oñu (-oñu)*, p. 137.

³⁶ Pentru atestări, vezi Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I, București, 1967, p. 106, 270, 291.

³⁷ Pentru vechimea numelor de familie țărănești, vezi Viorica Goicu, *Nume de familie din comuna Eftimie Murgu (jud. Caraș-Severin)*, în *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, p. 118–124.

³⁸ Pentru Banat, numele de familie au fost extrase din registrele de morți și botezați, din perioada 1831–1878, aflate la Arhivele Statului, Filiala Timișoara.

³⁹ Vezi și Emil Petrovici, *Sufixul -oñu (-oñu)*, p. 135–136; Al. Cristureanu, *art. cit.*, p. 174–178.

nume de familie: *Chinloane, Marcoane, Petroane*) dar, după cum s-a arătat mai sus, sînt și astăzi foarte des folosite în onomastica locală.

5. Din cele prezentate în lucrarea de față vom desprinde o concluzie de ordin general: pe baza valorilor comune ale sufixului *-on*, graiurile din Banat și Hațeg⁴⁰ se prezintă ca o unitate lingvistică diferențiată de alte unități lingvistice dacoromânești chiar din epoca de formare a românei, dacă nu chiar din epoca latinei populare.

LE SUFFIXE -ON

RÉSUMÉ

Le suffixe lat. *-onŭs (-onĕa)* a évolué dans la langue roumaine à *-oi (-oaiĕ)*, mais il s'est conservé dans les patois de Banat et de Hațeg sous la forme *-on* (*-oaiĕ*) avec les valeurs suivantes: augmentative (*acôn, măturôn*), motionnaire (*văduvôn, lupoaiĕ*), d'approximation, dans certaines dérivations adjectives (*acron* „un peu aigre, aigret”, *negrôn* „un peu noir, noirâtre”); une dernière catégorie de dérivations est représentée par des substantifs par lesquels se définissent d'autres variétés de choses ou d'êtres semblables à ceux exprimés par le mot de base (*băson* „propriétaire de moutons”, *flujerôn* „tibia”).

Dans l'onomastique de Banat, du Pays de Hațeg et dans celle de la vallée du Jiu on forme avec le suffixe *-on* des sobriquets, noms de famille et, sous la forme féminine *-oaiĕ* du suffixe, des noms par lesquels on désigne la femme de quelqu'un (*Mindoăria, Bărboăia*).

En vertu des valeurs communes du suffixe *-on*, les patois de Banat et de Hațeg se présentent comme une unité linguistique différenciée des autres unités linguistiques dacoroumaines, dès l'époque de formation du roumain, ou même dès l'époque du latin populaire.

Centrul de Științe Sociale
Timișoara, bd. Vasile Pârvan, nr. 4

⁴⁰ Vezi și G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, „Junimea”, Iași, 1980, p. 393, care susține că din această unitate lingvistică face parte și nord-vestul Olteniei. Radu Sp. Popescu, în *Graiul gorjenilor de lingă munte*, „Scrișul Românesc”, Craiova, 1980, p. 101, arată că sufixul *-on* apare în cuvintele *băcioĕn, moșon* și *șigănoĕn*, iar fem. *-oaiĕ* în (roșie, pălăgea) *verdoaiĕ* „(roșie, pălăgea) cam verde”. El face precizarea că aceste forme sînt caracteristice Banatului și Hațegului și e posibil ca respectivele cuvinte să fi fost aduse de către ardeleni. Cu valoare moțională și augmentativă autorul înregistrează doar forme în *-oi (-oaiĕ)*: *mierloi, viezuroi*; *bătefoi, bărbătoi, bătefoaiĕ, bărbătoaiĕ*.